การวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย

An Analysis of Animal-Related Thai Idioms Used Specifically for Males and Females by Age

หนึ่งฤทัย ชวนะลิขิกร / Nuengruethai Chavanalikikorn

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย ,คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, พระนครศรีอยุธยา 13000, ประเทศไทย
Program in Thai Language Teaching, Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University Phranakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand

Email: naamnueng37@gmail.com

Received: January 6, 2026
Revised: January 31, 2026
Accepted: April 23, 2026

Abstract

This research aims to analyze Thai idioms related to animals that are used specifically to refer to males and females according to age. It is a documentary study that collects data from Thai Idioms by Klaisuban (2012) and Thai Idioms, Proverbs, and Sayings Using Animals as Comparisons by Sorsottikul (1999). The researcher applies the criteria of The Royal Institute (2013), Kanchanakphan (1996), Chaisaphawatham (2006), Sorsottikul (1999), and Pramot Na Ayutthaya (1997), who explain the meanings and origins of Thai idioms, as the framework for analyzing Thai idioms related to animals that are used specifically for males and females according to age.

The results of the study reveal that there are a total of 17. Thai idioms related to animals that are used specifically to refer to males and females according to age. All of these can be categorized into idioms referring to males and idioms referring to females as follows. 1. Thai idioms related to animals used specifically for males can be divided into three age groups: 1.1 Unspecified age 1.2 Young adulthood 1.3 Old age 2. Thai idioms related to animals used specifically for females can be divided into two age groups: 2.1 Young adulthood 2.2 Old age

Key words: Thai idioms related to animals, male, female, age

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสารที่เก็บข้อมูลจากหนังสือสำนวนไทยของ Klaisuban (2012) และหนังสือสำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบของ Sorsottikul (1999) ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้หลักเกณฑ์ของ The Royal Institute (2013) Kanchanakphan (1996) Chaisaphawatham (2006) Sorsottikul (1999) และ Pramot Na Ayutthaya (1997) ที่อธิบายความหมายและที่มาของสำนวนไทยมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย

ผลการศึกษาพบว่า สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัยมีจำนวนทั้งหมด 17 สำนวน สำนวนทั้งหมดนี้สามารถแบ่งได้เป็นสำนวนที่ใช้เฉพาะเพศชายและสำนวนที่ใช้เฉพาะเพศหญิง ดังนี้ 1. สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัย แบ่งตามวัยได้ทั้งหมด 3 วัย ได้แก่ 1.1 ไม่ระบุวัย 1.2 วัยหนุ่ม 1.3 วัยสูงอายุ 2. สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัย แบ่งตามวัยได้ทั้งหมด 2 วัย ได้แก่ 2.1 วัยสาว 2.2 วัยสูงอายุ

คำสำคัญ: สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ เพศชาย เพศหญิง วัย

บทนำ

สำนวนไทยเป็นถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร แต่เป็นถ้อยคำที่มีชั้นเชิงในการเปรียบเทียบจากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวของผู้คิดสำนวน (The Royal Institute, 2013, p. 1227; Kanchanaphan, 1970, p. 1) หากกล่าวว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่เราใช้ในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความรู้ ข้อเท็จจริง และใช้สื่อความหมายร่วมกันของคนในสังคม สำนวนไทยก็ถือเป็นวัฒนธรรมทางภาษาอย่างหนึ่งที่เราใช้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่คนในสังคม โดยผ่านทางการใช้ถ้อยคำสั้น ๆ กะทัดรัด บางทีก็มีเสียงสัมผัสสระหรือพยัญชนะทำให้ง่ายแก่การจดจำ บางทีก็มีลักษณะเป็นคำคล้องจองบ้าง หรือมีลักษณะเป็นการเปรียบเทียบ อีกทั้งสำนวนไทยยังสะท้อนให้เห็นลักษณะของคนไทยที่เป็นคนช่างคิดช่างสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น พฤติกรรมของบุคคลหรือสัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แบบแผนประเพณี และความเชื่อของคนในสังคม ฯลฯ นำมาเชื่อมโยงกับความคิด ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วถ่ายทอดออกมาผ่านถ้อยคำภาษาเพื่อสื่อความหมายร่วมกันของคนในสังคม รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ (Bunlert, 1995, pp. 183-185)

ภาษากับวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ถ้าไม่มีภาษา วัฒนธรรมก็จะเจริญได้ยาก เพราะขาดเครื่องมือสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ภาษาไทยสะท้อนให้เห็นว่า วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่นิยมความประณีตละเมียดละไมในการใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กาลเทศะ และบุคคล ดังสะท้อนให้เห็นได้ในสำนวนไทยที่นอกจากผู้ใช้ภาษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและที่มาของสำนวนไทยแล้ว ยังต้องเข้าใจลักษณะของการนำสำนวนไทยไปใช้ให้ถูกต้องอีกด้วย โดยในแง่ของบุคคลนั้น สำนวนไทยบางสำนวนก็ใช้เฉพาะเพศชายหรือเพศหญิงเท่านั้น

สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะกับเพศชายและเพศหญิง หมายถึง ถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบที่นำลักษณะหรือพฤติกรรมของสัตว์มาใช้พรรณนาพฤติกรรมของบุคคล โดยมีเงื่อนไขด้านเพศและช่วงวัยเป็นกรอบกำกับการใช้สำนวนอย่างชัดเจน สำนวนเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสะท้อนชั้นเชิงของการใช้

ภาษาเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยที่มีต่อบทบาททางเพศและวัยในแต่ละช่วงของชีวิตอีกด้วย การเลือกใช้สัตว์บางชนิดมาเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลยังชี้ให้เห็นถึงระบบการให้คุณค่าและการจัดลำดับสถานะทางสังคมที่ฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมไทย และถูกถ่ายทอดผ่านการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น การศึกษาสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ในมิติเพศและวัยจึงมีความสำคัญในเชิงการใช้ภาษาที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เนื่องจากสำนวนไทยช่วยสะท้อนให้เห็นบทบาทของภาษาในฐานะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแสดงออกและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางสังคม โดยเฉพาะภาพเหมารวมทางเพศและบรรทัดฐานด้านวัย การวิเคราะห์สำนวนไทยจึงช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมในสังคมไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และอาจจะนำไปสู่ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับโครงสร้างความคิดของสังคมไทยที่แฝงอยู่ในภาษา

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย โดยเก็บข้อมูลจากหนังสือสำนวนไทยของ Klaisuban (2012) และหนังสือสำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบของ Sorsottikul (1999) ผลของการศึกษาที่ได้นั้นจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการทางด้านภาษาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

Klaisuban (2012) ได้กล่าวถึงการเปรียบเทียบของสำนวนไว้ 6 ประเภท ได้แก่ 1. สำนวนที่เกี่ยวกับสัตว์ 2. สำนวนที่เกี่ยวกับคน 3. สำนวนที่เกี่ยวกับอวัยวะต่าง ๆ 4. สำนวนที่เกี่ยวกับกิริยาอาการที่สำคัญ 5. สำนวนที่เกี่ยวกับของกินของใช้ 6. สำนวนที่เกี่ยวกับธรรมชาติ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สำนวนที่เกี่ยวกับสัตว์ ที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ด้วยวิธีการจับสลากโดยใช้การเปรียบเทียบของสำนวนเป็นหน่วยสุ่ม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลหนังสือสำนวนไทยของ Klaisuban (2012) และหนังสือสำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบของ Sorsottikul (1999) โดยคัดเลือกสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงจำนวน 17 สำนวน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัยที่ปรากฏอยู่ในหนังสือสำนวนไทยของ Klaisuban (2012) และหนังสือสำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบของ Sorsottikul (1999) โดยพิจารณาจากความหมายและที่มาของสำนวนที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิงในแต่ละช่วงวัย แล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์และนำผลมาวิเคราะห์หาค่าความถี่ของข้อมูลเป็นร้อยละ หลังจากนั้นสรุปผล อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัยมีจำนวนทั้งหมด 17 สำนวน แบ่งเป็นสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัย และสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัยได้ดังนี้ 1. สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัยมีจำนวน 11 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 65 แบ่งตามวัยได้ทั้งหมด 3 วัย ได้แก่ 1.1 ไม่ระบุวัย พบจำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 24 1.2 วัยหนุ่ม พบจำนวน 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 17 1.3 วัยสูงอายุ พบจำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 24 2. สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัย พบจำนวน 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 35 แบ่งตามวัยได้ทั้งหมด 2 วัย ได้แก่ 2.1 วัยสาว พบจำนวน 5 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 29 2.2 วัยสูงอายุ พบจำนวน 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 6 ต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาโดยเรียงตามลำดับจำนวนของสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะ เพศชายและเพศหญิงตามวัยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัย มีจำนวน 11 สำนวน แบ่งตามวัยได้ทั้งหมด 3 วัย ดังนี้

1.1 ไม่ระบุวัย

สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายที่ไม่ระบุวัย หมายถึง สำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศชาย โดยในการอธิบายความหมายและที่มาของสำนวนจะปรากฏการใช้คำที่สื่อความหมายถึงเพศชายคำว่า “ผู้ชาย” “ชาย” หรือมีการใช้คำที่สื่อถึงลักษณะทางกายภาพของเพศชายคำว่า “หัวล้าน” โดยไม่ได้ระบุวัยไว้ในความหมาย อาจจะหมายถึงเพศชายในวัยใดก็ได้

ในที่นี้พบจำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 24 ได้แก่ แมงดา เจ้าชู้ไก่แจ้ ชาติเสือต้องไว้ลาย และทุ่งหมาหลง สำนวนมีเนื้อหาที่กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ชายที่ไม่ทำงาน คอยแต่จะหลอกใช้ผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง พฤติกรรมของผู้ชายที่เจ้าชู้ ค่านิยมของชายไทยเกี่ยวกับการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของตนเอง และลักษณะทางกายภาพของผู้ชายที่มีผมน้อย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

สำนวน “แมงดา”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “แมงดา” หมายถึง ชายที่อาศัยน้ำพักน้ำแรงของผู้หญิงโสเภณีดำรงชีวิต (The Royal Institute, 2013, p. 925)

ที่มาของสำนวน เปรียบแมงดาตัวผู้กับผู้ชายที่ไม่ทำงานหาเลี้ยงชีพ ปล่อยให้ภรรยาเป็นฝ่ายหาเงินมาเลี้ยงตน โดยเอาธรรมชาติในการหาอาหารของแมงดาตัวเมียที่จะให้แมงดาตัวผู้ขี่หลังไปด้วยกัน (Sorsottikul, 1999, p. 255)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“เขาไม่ยอมทำงาน เอาแต่ใช้เงินเมีย แบบนี้คนแถวบ้านเลยมองว่า เป็นแมงดา”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “แมงดา” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ในที่นี้ คือ แมงดาตัวผู้ที่มักจะขี่อยู่บนหลังของแมงดาตัวเมียในขณะที่ออกหาอาหาร มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของผู้ชายที่ไม่ทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง คอยแต่หวังพึ่งน้ำพักน้ำแรงของผู้หญิง สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเรื่องบทบาททางเพศของสังคมไทยที่คาดหวังให้ผู้ชายเป็นผู้นำและผู้หาเลี้ยงครอบครัว เมื่อผู้ชายไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าวได้ แต่กลับพึ่งพาผู้หญิงจึงถูกมองในเชิงลบและถูกประณามผ่านการใช้สำนวนเปรียบเทียบที่มีน้ำเสียงดูหมิ่น

ตัวอย่างที่ 2

สำนวน “เจ้าชู้ไก่แจ้”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “เจ้าชู้ไก่แจ้” หมายถึง ผู้ชายเจ้าชู้ (The Royal Institute, 2013)

ที่มาของสำนวน เปรียบผู้ชายเจ้าชู้ว่าเป็นไก่แจ้ เพราะลักษณะของไก่แจ้ตัวผู้พอได้เห็นตัวเมียจะมีอาการท่าทางขยับปีกขึ้นเล็กน้อย แล้วกึ่งวิ่งกึ่งเดินไปมาเรียกว่า “ป้อ” เดินเข้าหาไก่ตัวเมีย (Chai-sa-pawattham. 2006, p. 129)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“นายมีแฟนอยู่แล้ว ยังจะมาทำเจ้าชู้ไก่แจ้กับสาว ๆ อีก”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “เจ้าชู้ไก่แจ้” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ในที่นี้ คือ ไก่แจ้ตัวผู้ที่มักจะเดินเข้าหาไก่แจ้ตัวเมีย แล้วแสดงอาการท่าทางขยับปีกขึ้นเล็กน้อย เพื่อแสดงความแข็งแกร่งและอวดความงามของปีกและขนในการดึงดูดความสนใจจากไก่แจ้ตัวเมีย มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการเกี้ยวพาราสีของผู้ชายเวลาที่เจอผู้หญิง สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ของสังคมต่อพฤติกรรมการเกี้ยวพาราสีของผู้ชายที่มุ่งแสดงออกถึงเสน่ห์ ความมั่นใจ และการดึงดูดทางเพศผ่านท่าทางหรือการแสดงตนภายนอกที่สอดคล้องกับค่านิยมในสังคมไทยที่มองว่า ผู้ชายมักเป็นฝ่ายเริ่มต้นและแสดงบทบาทเชิงรุกในความสัมพันธ์ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมทางเพศของสังคมไทยที่ยอมรับหรือมองพฤติกรรมความเจ้าชู้ของเพศชายในฐานะเรื่องขบขันหรือเรื่องธรรมดา ต่างจากกรณีผู้หญิงที่มักถูกตัดสินอย่างเข้มงวดกว่าในพฤติกรรมลักษณะเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 3

สำนวน “ชาติเสือต้องไว้ลาย”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “ชาติเสือต้องไว้ลาย” หมายถึง ผู้ชายต้องรักษาชื่อเสียงเกียรติยศ (Sorsottikul, 1999, p. 176)

ที่มาของสำนวน เปรียบเสือกับผู้ชายที่เก่ง เพราะเสือเป็นสัตว์เก่งและมีลายเป็นเครื่องสำแดงความเป็นเสือ เราจึงนิยมเอาเสือมาเปรียบกับผู้ชายที่เก่งมีความสามารถ ถ้าเป็นเสือก็ต้องรักษาลายของเสือไว้ ถ้าเป็นชายก็ต้องรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของตนเอง (Kanchanakphan, 1996, p. 161)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“ถึงจะเหนื่อยแค่ไหน แต่นายก็ทำผลงานนี้ออกมาได้ดีมาก ชาติเสือต้องไว้ลายจริง ๆ”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “ชาติเสือต้องไว้ลาย” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาลักษณะเด่นของเสือที่เป็นสัตว์เก่งและมีลายเป็นเครื่องสำแดงความเป็นเสือ มาเปรียบกับลักษณะของผู้ชายที่เก่งมีความสามารถว่า ขนาดเสือยังต้องรักษาลายของเสือไว้ ดังนั้นถ้าเป็นชายก็ต้องรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของตนเอง สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเรื่องเกียรติยศและชื่อเสียงที่สังคมไทยให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะต่อผู้ชายซึ่งถูกคาดหวังให้รักษาภาพลักษณ์ ความสามารถ และความน่าเชื่อถือของตนเองไว้ไม่ให้เสื่อมเสีย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด

1.2 วัยหนุ่ม

วัยหนุ่ม หมายถึง ชายที่มีอายุพ้นวัยเด็ก นับตามความนิยมตั้งแต่ 15-30 ปี (The Royal Institute, 2013, p.1293)

สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายในวัยหนุ่ม หมายถึง สำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศชาย โดยในการอธิบายความหมายและที่มาของสำนวนจะปรากฏการใช้คำที่สื่อความหมายถึงเพศชายคำว่า “ผู้ชาย” และเป็นสำนวนที่มีความหมายสื่อถึงเพศชายที่อยู่ในวัยหนุ่ม โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นชายโสดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี แต่หมายปองหญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

ในที่นี้พบจำนวน 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 17 ได้แก่ กระต่ายหมายจันทร์ มดแดงเฝ้ามะม่วง และ หนูตกถังข้าวสาร สำนวนมีเนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องความรักระหว่างชายและหญิง โดยเป็นพฤติกรรมของผู้ชายที่แอบรักผู้หญิง ปรากฏทั้งพฤติกรรมการแอบรักผู้หญิงที่ไม่ได้กล่าวถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ชายและพฤติกรรมการแอบรักผู้หญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าตนเอง บางครั้งผู้ชายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี แต่โชคดีได้แต่งงานกับผู้หญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4

สำนวน “มดแดงเฝ้ามะม่วง”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “มดแดงเฝ้ามะม่วง, มดแดงแฝงพวงมะม่วง” หมายถึง ผู้ชายที่ปองรักหญิงบ้านใกล้หรือที่อยู่ใกล้กัน และคอยกีดกันไม่ให้ชายอื่นมารัก (The Royal Institute, 2013, p.877)

ที่มาของสำนวน Pramoj Na Ayudhya (1997, pp. 55-56) ได้อธิบายความหมายของคำกริยา “เฝ้า” และ “แฝง” ไว้ดังนี้

“เฝ้า” หมายถึง เอาใจใส่หรือมุ่งแต่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เฝ้าประตู เฝ้าขโมย

“แฝง” หมายถึง หลบ แอบ ซ่อน โดยอาศัยสิ่งกำบัง

จะเห็นว่า คำกริยาทั้ง 2 คำ มีความหมายต่างกัน แต่ถ้าพิจารณาสำนวนนี้ให้ดี เราจะเห็นว่าอาการที่มดแดง “เฝ้า” มะม่วงนั้น มดแดงจะหลบหรือซ่อนอยู่ตามใบ ซึ่งใช้เป็นรังหรือหลบซ่อนอยู่ในพวงมะม่วงอาการเช่นนี้ก็ตรงกับกริยา “แฝง” แต่ความหมายของสำนวน “มดแดงแฝงพวงมะม่วง” อาจเป็นเพราะว่ามีเสียงสัมผัสกับคำว่า “แดง” ทำให้สำนวนไพเราะขึ้น

อย่างไรก็ตาม The Royal Institute (2013, p. 877) ก็ได้กล่าวถึงการใช้ไว้ทั้ง 2 สำนวน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“เขาได้แต่เฝ้ามองหมายปองเธอ แต่ไม่กล้าจะไปจีบตรง ๆ และคอยกันชายอื่นไม่ให้มาเกี่ยวพันกับเธอ ทำเหมือนกับมดแดงเฝ้ามะม่วง ตัวเองไม่ได้กิน คนอื่นก็ต้องไม่ได้กินเช่นกัน”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “มดแดงเฝ้ามะม่วง” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ ในที่นี้ คือ มดแดงที่มักจะเอาใบมะม่วงมาทำเป็นรัง และคอยเฝ้าดูแลพวงมะม่วง เพื่อเลี้ยงเพลี้ยแป้งหรือเพลี้ยหอยที่เป็นแหล่งอาหารประเภทน้ำหวานของมด มดแดงจึงคอยเฝ้าระวังไม่ให้เพลี้ยแป้งหรือเพลี้ยหอยถูกกินจากแมลงศัตรูพืชชนิดอื่น มาเปรียบกับพฤติกรรมของผู้ชายที่แอบชอบผู้หญิงที่อยู่บ้านใกล้กัน และคอยกีดกันไม่ให้ผู้ชายคนอื่นมารัก สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศได้อย่างชัดเจน โดยค่านิยมในสังคมไทยดั้งเดิม ผู้ชายมักได้รับความคาดหวังให้เป็นฝ่ายเริ่มต้น แสดงความสนใจและปกป้องผู้หญิง ขณะที่ผู้หญิงมักถูกวางบทบาทเป็นฝ่ายถูกเลือกหรือถูกปกป้อง

ตัวอย่างที่ 5

สำนวน “กระต่ายหมายจันทร์”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “กระต่ายหมายจันทร์” หมายถึง ผู้ชายหมายปองผู้หญิงที่มีฐานะดีกว่า (The Royal Institute, 2013, p. 1266)

ที่มาของสำนวน การกล่าวถึงกระต่ายกับพระจันทร์นี้ปรากฏว่า มีมาแต่โบราณดึกดำบรรพ์ คงจะเป็นเพราะเวลากลางคืนเดือนหงาย กระต่ายชอบมาวิ่งเล่นกลางแสงจันทร์นั้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเงาดำ ๆ ในดวงจันทร์นั้นมีหลายชาติเห็นเป็นยายกับตาตำข้าว มูลเหตุที่ในดวงจันทร์มีรูปกระต่ายมีนิยายอยู่ในชาดกว่ากระต่ายสอนนากกับสุนัขจิ้งจอกให้รักษาศีลและให้ทาน ร้อนถึงพระอินทร์ลงมาทดลองขออาหารจากกระต่าย กระต่ายกินแต่หญ้าไม่มีอะไรจะให้ก็บอกให้พระอินทร์ก่อไฟขึ้น แล้วตนก็กระโดดเข้ากองไฟเพื่อให้เนื้อของตน แต่ไฟไม่ไหม้กระต่าย พระอินทร์เห็นความดีของกระต่ายจึงอุ้มกระต่ายขึ้นแล้วเอาภูเขามาบีบคั้นจนเป็นน้ำ เขียนรูปกระต่ายไว้ในดวงจันทร์เพื่อให้มนุษย์เห็นคุณงามความดีของกระต่าย ในดวงจันทร์จึงมีรูปกระต่ายสืบมา กระต่ายมีธรรมชาติเกี่ยวข้องกับดวงจันทร์และเป็นนิยายมาดังกล่าว การเปรียบชายต่ำศักดิ์เป็นกระต่าย หญิงสูงศักดิ์เป็นดวงจันทร์จะเริ่มมีมาแต่เมื่อไรไม่ทราบเฉพาะไทยเรามีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อพูดถึงชายที่หมายหญิงสูงศักดิ์ก็นิยมเอากระต่ายกับดวงจันทร์มาเปรียบ เป็นที่รู้กันดีมาแต่โบราณ และนิยมเปรียบกันมา จนปัจจุบัน (Kanchanakphan, 1996, p. 15)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“นายศักดิ์เกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ทำงานรับจ้างไปวัน ๆ แต่ทำตัวเป็นกระต่ายหมายจันทร์แอบรักลูกสาวนายจ้างซึ่งมีฐานะร่ำรวย สูงศักดิ์กว่าตนเอง ความรักของนายศักดิ์จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะสมหวัง เพราะฝ่ายหญิงย่อมเลือกคู่ครองที่มีฐานะเหมาะสมกับตนเอง”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “กระต่ายหมายจันทร์” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ ในที่นี้ คือ กระต่ายที่ชอบมาวิ่งเล่นกลางแสงจันทร์ในคืนเดือนหงาย มาเปรียบเทียบกับผู้ชายที่มีฐานะต่ำต้อยที่มุ่งหมายจะได้สมหวังกับผู้หญิงที่ตนแอบรัก แต่ก็ไม่อาจสมหวังได้เพราะผู้หญิงมีฐานะที่ดีกว่า สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเรื่องความเหมาะสมของคู่ครองที่สังคมไทยให้ความสำคัญ โดยเฉพาะการคาดหวังให้ผู้ชายและผู้หญิงมีฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม หรือชาติตระกูลที่ใกล้เคียงกัน ผู้ชายที่มีฐานะต่ำกว่าผู้หญิงจึงถูกมองว่า ฝันเกินตัวหรือไม่รู้จักประมาณตน

ตัวอย่างที่ 6

สำนวน “หนูตกถังข้าวสาร”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “หนูตกถังข้าวสาร” หมายถึง ผู้ชายที่มีฐานะไม่ค่อยดีได้แต่งงานกับผู้หญิงที่ร่ำรวย (The Royal Institute, 2013, p. 1293)

ที่มาของสำนวน มาจากธรรมชาติของหนูที่แอบกินข้าวสารและเกิดตกลงไปในถังข้าวสารก็เลยได้กินข้าวจนอิ่ม สำนวนนี้เปรียบหนูกับผู้ชายที่มีฐานะไม่ค่อยดีหรือยากจน และเปรียบถังข้าวสารกับผู้หญิงที่ร่ำรวย การที่หนูตกลงไปในถังข้าวสาร หมายความว่า ผู้ชายที่มีฐานะไม่ดีได้แต่งงานกับผู้หญิงที่ร่ำรวย เลยสบายไปตลอดชีวิต (Sorsottikul, 1999, p. 243)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“เขาโชคดีได้แต่งงานกับผู้หญิงที่มีฐานะดี เลยกลายเป็นหนูตกถังข้าวสาร”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “หนูตกถังข้าวสาร” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ในที่นี้ คือ หนูที่แอบกินข้าวสารและเกิดพลัดตกลงไปในถังข้าวสาร หนูจึงได้แหล่งอาหารที่สามารถกินข้าวสารได้โดยไม่มีวันหมด มาเปรียบเทียบกับผู้ชายที่มีฐานะไม่ค่อยดี แต่ได้แต่งงานกับผู้หญิงที่ร่ำรวย จึงมีชีวิตที่สุขสบายไปตลอดชีวิต สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติแบบประชดประชันต่อบทบาทความเป็นชาย เพราะผู้ชายตามค่านิยมดั้งเดิมควรเป็นผู้นำและผู้หาเลี้ยงครอบครัว แต่ในกรณีนี้กลับเป็นฝ่ายพึ่งพาทรัพย์สินของผู้หญิง จึงถูกนำเสนอผ่านภาพเปรียบเทียบเชิงล้อเลียนของ “หนู” ที่ได้ประโยชน์จากสถานการณ์โดยไม่ต้องดิ้นรน

1.3 วัยสูงอายุ

วัยสูงอายุ หมายถึง มีอายุมาก (The Royal Institute, 2013, p.1249)

สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายในวัยสูงอายุ หมายถึง สำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศชาย โดยในการอธิบายความหมายและที่มาของสำนวนจะปรากฏการใช้คำที่สื่อความหมายถึงเพศชายและอายุ คำว่า “ชายสูงอายุ” “คนเฒ่า” “คนแก่” หรือแม้แต่ชื่อของสำนวนก็มักจะปรากฏการใช้คำขยายคำนามว่า “เฒ่า” ใน “เสือเฒ่า” “แก่” ใน “วัวแก่” เพื่อระบุถึงวัยที่มีอายุมาก

ในที่นี้พบจำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 24 ได้แก่ เสือเฒ่าจำศีล เฒ่าหัวงู วัวแก่กินหญ้าอ่อน และหมาหยอกไก่ สำนวนมีเนื้อหาที่กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ชายสูงอายุที่วางตัวไม่เหมาะสมกับวัยในการปฏิบัติตัวต่อผู้หญิงที่ไม่ใช่ภรรยาของตน โดยการหยอกล้อหรือใช้เล่ห์เหลี่ยมหลอกล่อผู้หญิงเพื่อกามารมณ์ และพฤติกรรมของชายสูงอายุที่ประพฤติตัวไม่ดี แต่วางตัวเหมือนเป็นคนดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7

สำนวน “เสือเฒ่าจำศีล”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “เสือเฒ่าจำศีล, เสือเฒ่าเจ้าเล่ห์” หมายถึง ชายสูงอายุที่มีท่าทีสงบเสงี่ยม น่านับถือ แต่เจ้ามารยามีเล่ห์เหลี่ยมมาก (The Royal Institute, 2013, p. 1266)

ที่มาของสำนวน มาจากการเอาเสือมาเปรียบ คือ เปรียบคนที่มีความประพฤติชั่วร้าย ไม่ดีเป็นเหมือนเสือ แต่ทำสำรวมสงบเสงี่ยมอย่างคนถือศีล จึงเรียกเป็นสำนวนว่า “เสือเฒ่าจำศีล, เสือเฒ่าเจ้าเล่ห์” แสดงถึงว่า เป็นคนมีเล่ห์กลมารยามาก ไว้ใจไม่ได้ (Kanchanakphan, 1996, pp. 595-596)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“คนบางคนมีกิริยาสงบนิ่งเยือกเย็นวางท่าน่าเคารพน่าเลื่อมใส แต่ที่ไหนได้ นั่นแหละ เสือเฒ่าจำศีลน่ากลัวกว่าใครเลย”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “เสือเฒ่าจำศีล” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ในที่นี้ คือ เสือที่มักจะมีพฤติกรรมดุร้าย มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของชายสูงอายุที่มีท่าทีสงบเสงี่ยมน่านับถือ แต่เจ้ามารยามีเล่ห์เหลี่ยมมาก ดังนั้นจึงไว้ใจคนที่มีพฤติกรรมแบบนี้ไม่ได้ สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมโยงอำนาจ ประสบการณ์ และเล่ห์เหลี่ยมกับผู้ชายสูงอายุที่ถูกมองว่า แม้จะลดบทบาทความรุนแรงลงตามวัย แต่ก็ยังคงมีอำนาจเชิงปัญญาและชั้นเชิงที่สามารถใช้เอาเปรียบผู้อื่นได้

ตัวอย่างที่ 8

สำนวน “เฒ่าหัวงู”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “เฒ่าหัวงู” หมายถึง ชายสูงอายุที่มีเล่ห์เหลี่ยมหรือกลอุบายหลอกหญิงสาวเพื่อกามารมณ์ (The Royal Institute, 2013, p. 418)

ที่มาของสำนวน Charungkit Anan (1985, p. 236) กล่าวว่า ได้สันนิษฐานที่มาของสำนวน “เฒ่าหัวงู” ว่า อาจจะมาจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรก น่าจะมาจากเฒ่าหัวงูนั้นตรงกันข้ามกับเฒ่าหัวหงอก ใช้ตัวองูเหมือนกัน เฒ่าหัวหงอกนั้นเป็นเฒ่าตามปกติ คือ ผมขาว พวกเฒ่าเจ้าเล่ห์เป็นพวกเฒ่า ทำในสิ่งที่ไม่ควรแก่การเป็นคนหัวหงอกทำ เขาก็เลยเรียกเป็นคำด่าว่าเป็นพวกหัวงู

ประการที่สอง เหตุที่ใช้หัวงูเพราะงูนั้นมันงับเอาได้ คนเฒ่าควรจะเป็นคนไม่มีพิษสง (ในทางกามารมณ์) แต่นี่มีเขาเลยเรียกเฒ่าหัวงู อันหมายความว่ายังมีพิษ (งูบางชนิดมีพิษ) แทนที่จะเรียกเฒ่าหัวหงอกซึ่งเป็นเฒ่าธรรมดา เขาก็เรียกเป็นเฒ่าหัวงู อันหมายถึงเฒ่าที่ไม่ธรรมดา เป็นพวกคนแก่หัวหงอกชอบหลอกเด็ก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

"ผู้ชายสูงวัย อายุมากแล้ว บางคนก็ยังทำตัวเป็นเฒ่าหัวงู ชอบคบหากับหญิงสาวคราวลูกหลานเป็นคู่ควง หรืออาจจะล่อลวงด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อหวังเรื่องกามารมณ์หรือมีเพศสัมพันธ์ด้วย"

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน "เฒ่าหัวงู" เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาลักษณะเด่นของงูที่มีพิษร้ายแรง มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของชายสูงอายุที่มีเล่ห์เหลี่ยมหรือกลอุบายหลอกหญิงสาวเพื่อกามารมณ์ สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการประณามพฤติกรรมทางเพศที่ผิดศีลธรรม โดยเฉพาะเมื่อเกิดจากผู้ชายสูงอายุที่ใช้ประสบการณ์ วัยวุฒิ หรือสถานะทางสังคมเป็นเครื่องมือหลอกลวงหญิงสาว พฤติกรรมดังกล่าวถูกมองว่า เป็นอันตรายและน่ารังเกียจ เปรียบเสมือน "งูพิษ" ที่แฝงภัยร้าย

ตัวอย่างที่ 9

สำนวน "วัวแก่กินหญ้าอ่อน"

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน "วัวแก่กินหญ้าอ่อน" หมายถึง ชายสูงอายุที่มีภรรยาสาว (Sorsottikul, 1999, p. 162)

ที่มาของสำนวน เปรียบวัวแก่กับชายแก่ และหญ้าอ่อนกับหญิงสาว สำนวนนี้ปรากฏใช้ในเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกที่เปรียบชูชกเป็นโคเฒ่า และนางอมิตดาเป็นหญ้าอ่อน (Sorsottikul, 1999, p. 162)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

"คุณตาวัย 70 มีภรรยารุ่นหลาน คนในหมู่บ้านก็เลยแซวว่า วัวแก่กินหญ้าอ่อนตัวจริง"

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน "วัวแก่กินหญ้าอ่อน" เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของสัตว์ในที่นี้ คือ วัวแก่ที่ชอบกินหญ้าอ่อน เพราะหญ้าอ่อนเคี้ยวง่าย มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของชายสูงอายุที่มักจะชอบและแต่งงานกับผู้หญิงที่อ่อนวัยกว่าตนเอง สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการวิพากษ์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายสูงอายุกับหญิงสาวที่มักถูกมองว่า ผู้ชายเป็นฝ่ายได้เปรียบทั้งด้านอายุ ประสบการณ์ และฐานะทางเศรษฐกิจ ขณะที่ผู้หญิงที่อ่อนวัยกว่ามักจะมีประสบการณ์ชีวิตที่น้อยกว่า จึงกลายเป็นเป้าหมายของการเลือกหรือการครอบครองของชายสูงอายุ

2. สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัย มีจำนวน 6 สำนวน แบ่งตามวัยได้ทั้งหมด 2 วัย ดังนี้

2.1 วัยสาว

วัยสาว หมายถึง หญิงที่มีอายุพ้นวัยเด็ก นับตามความนิยมตั้งแต่ 15-30 ปีขึ้นไป เช่น ย่างเข้าสู่วัยสาว โตเป็นสาวแล้วยังซุกซนเหมือนเด็ก ๆ (The Royal Institute, 2013, p.1225)

สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงในวัยสาว หมายถึง สำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศหญิง โดยในการอธิบายความหมายและที่มาของสำนวนจะปรากฏการใช้คำที่สื่อความหมายถึง เพศหญิง คำว่า "ผู้หญิง" หรือระบุการใช้สำนวนไว้ในการอธิบายความหมายว่า "มักใช้แก่ผู้หญิง" โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยสาวทั้งที่ยังไม่มีคู่ครองและมีคู่ครองแล้ว หากเป็นผู้หญิงที่ยังไม่มีคู่ครองอาจจะมีกิริยาท่าทางที่ไม่ค่อยเรียบร้อย หรือรักสวยรักงาม ดูแลตนเองทั้งในเรื่องการแต่งกายและการประดับตกแต่งร่างกายให้ดูดีอยู่เสมอ แต่หากเป็นผู้หญิงที่มีคู่ครองแล้วมักจะต้องทำหน้าที่ของภรรยาในการคอยสนับสนุนสามีอยู่เบื้องหลัง ดูแลบริหารจัดการเรื่องภายในบ้าน

ในที่นี้พบจำนวน 5 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 29 ได้แก่ ม้าดีดกะโหลก ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่ ไม้งามกระรอกเจาะ ช้างเท้าหลัง และไก่งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง สำนวนมีเนื้อหาที่กล่าวถึงบุคลิกลักษณะของผู้หญิงที่ไม่ค่อยเรียบร้อย การพิจารณาเลือกผู้หญิงเป็นคู่ครองให้พิจารณาจากนิสัยใจคอและความประพฤติของแม่ ความสวยความงามของผู้หญิง การทำหน้าที่เป็นผู้ตามและคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังสามี การดูแลรักษาบุคลิกภาพของตนให้ดูดีอยู่เสมอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 10

สำนวน “ม้าดีดกะโหลก”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “ม้าดีดกะโหลก” หมายถึง มีกิริยากระโดกกระเดก ลุกลน หรือ ไม่เรียบร้อย (มักใช้แก่ผู้หญิง) (The Royal Institute, 2013, p. 900)

ที่มาของสำนวน Kanchanaphan (1996, p. 415) สันนิษฐานว่า น่าจะมาจากการสังเกตกิริยาของม้า ม้าที่พยศมักจะมีกิริยาที่เรียกว่า “ดีด” กับ “โขก” อยู่ด้วยกัน โขยกหน้าโขยกหลัง คำว่า “โขก” กับ “โขยก” แผลงเป็นโขลกและกะโหลกตามลำดับ ม้าดีดโขกจึงกลายเป็นม้าดีดกะโหลก

สำนวนนี้เปรียบอาการของม้าเวลาพยศกับกิริยาท่าทางการเดินของผู้หญิงที่ไม่เรียบร้อย ไม่น่าดู จึงมักจะใช้พูดตำหนิหญิงที่มีกิริยาไม่เรียบร้อย ท่าทางกระโดกกระเดก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“เป็นผู้หญิงไม่ควรเดินเป็นม้าดีดกะโหลก”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “ม้าดีดกะโหลก” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมม้าเวลาพยศมักจะแสดงอาการสะบัดหรือดีดตัว มาเปรียบเทียบกับผู้หญิงสาวที่มีกิริยาท่าทางการเดินที่ไม่เรียบร้อย สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังต่อกิริยามารยาทของผู้หญิงในสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องท่าทางการเดิน การแสดงออกทางร่างกาย และความสุภาพเรียบร้อย ผู้หญิงที่แสดงท่าทีคล่องแคล่ว โลดโผน หรือไม่สำรวมตามแบบแผน มักถูกมองในเชิงลบ

ตัวอย่างที่ 11

สำนวน “ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่” หมายถึง ให้รู้จักพิจารณาผู้หญิงที่จะเลือกเป็นคู่ครองโดยดูจากนิสัยใจคอและความประพฤติของมารดา (The Royal Institute, 2013, p. 441)

ที่มาของสำนวน สำนวนนี้กล่าวถึงการดูลักษณะช้างกับการดูลักษณะผู้หญิง ลักษณะช้างดีหรือช้างเผือก ขนที่ปลายหางจะเป็นสีขาว ส่วนลักษณะผู้หญิงจะดีหรือไม่ดีให้ดูที่แม่ของผู้หญิง แม่ของผู้หญิงเป็นอย่างไร ลูกสาวก็มักจะเป็นอย่างนั้น (Sorsottikul, 1999, p. 62)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“ถ้าอยากจะรู้ว่า สาวคนนั้นมีนิสัยใจคอเป็นอย่างไร ไม่ต้องถามคนอื่นให้เหนื่อยเปล่า ดูที่แม่ของเธอก็จะรู้เอง ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาการดูลักษณะของช้างที่ดีหรือช้างเผือกว่า จะต้องขนที่ปลายหางจะเป็นสีขาวของสัตว์ มาเปรียบเทียบกับการดูลักษณะของผู้หญิงว่า จะดีหรือไม่ดีให้ดูที่แม่ของผู้หญิง ก่อนการตัดสินใจเลือกคู่ครองของผู้ชาย สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องการถ่ายทอดลักษณะนิสัยและคุณค่าทางศีลธรรมผ่าน

สายเลือดและการเลี้ยงดู สังคมไทยมองว่าพฤติกรรม มารยาท และคุณธรรมของผู้หญิงมีรากฐานมาจากครอบครัว โดยเฉพาะบทบาทของมารดาในฐานะผู้ถ่ายทอดแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ

ตัวอย่างที่ 12

สำนวน “ไม้งามกระรอกเจาะ”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “ไม้งามกระรอกเจาะ” หมายถึง หญิงสวยที่ไม่บริสุทธิ์ (The Royal Institute, 2013, p. 932)

ที่มาของสำนวน สำนวนนี้เป็นการเปรียบไม้งามกับผู้หญิงที่สวยและเปรียบกระรอกกับผู้ชาย กระรอกชอบเจาะต้นไม้ที่งาม เช่นเดียวกับผู้ชายที่ชอบยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงที่สวย (Sorsottikul, 1999, p. 13)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“เธอทั้งสวยทั้งเก่ง ไม่แปลกเลยที่จะแต่งงานแล้ว แบบนี้เขาเรียกว่า ไม้งามกระรอกเจาะ”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “ไม้งามกระรอกเจาะ” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของ กระรอกที่ชอบเจาะต้นไม้ที่งาม มาเปรียบเทียบกับผู้หญิงสาวที่มีความสวยก็มักจะมีผู้ชายมาเกี้ยวพาราสีจนอาจจะพลาดท่าเสียทีเสียความบริสุทธิ์ได้ สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติแบบชายเป็นใหญ่ที่ทำให้ผู้หญิงถูกเปรียบเป็นวัตถุ “ไม้งาม” ซึ่งอาจถูกกระทำหรือครอบครองได้ ขณะที่ผู้ชายถูกทำให้เป็นผู้กระทำตามธรรมชาติของตนเอง “กระรอก” ส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมทางเพศถูกทำให้ดูเป็นเรื่องปกติ

2.2 วัยสูงอายุ

วัยสูงอายุ หมายถึง มีอายุมาก (The Royal Institute, 2013, p.1249)

สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงในวัยสูงอายุ หมายถึง สำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศหญิง โดยในการอธิบายความหมายและที่มาของสำนวนจะปรากฏการใช้คำที่สื่อความหมายถึงเพศหญิงและอายุ คำว่า “หญิงที่ค่อนข้างมีอายุหรือสาวใหญ่” หรือแม้แต่ชื่อของสำนวนก็ปรากฏการใช้คำขยายคำนามว่า “แก่” ใน “ไก่แก่” เพื่อระบุถึงวัยที่มีอายุมาก

ในที่นี้พบเพียง 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 6 คือ ไก่แก่แม่ปลาช่อน สำนวนมีเนื้อหาที่กล่าวถึงการมีพฤติกรรมของผู้หญิงที่มีมารยาหรือเล่ห์เหลี่ยมมากในเรื่องเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 13

สำนวน “ไก่แก่แม่ปลาช่อน”

ความหมาย จากตัวอย่าง สำนวน “ไก่แก่แม่ปลาช่อน” หมายถึง หญิงค่อนข้างมีอายุที่มีมารยาและเล่ห์เหลี่ยมมาก และมีกิริยาจัดจ้าน (The Royal Institute, 2013, p. 161)

ที่มาของสำนวน มาจากตามธรรมดาปลาช่อนจะไม่ดุ ใช้เป็นอาหารของคน แต่ถ้าเป็นแม่ปลาช่อนวางไข่แล้วจะดุ กัดคนตายได้ สำนวนนี้จึงเปรียบแม่ปลาช่อนกับผู้หญิงที่มีอายุและมีมารยาเล่ห์เหลี่ยมเป็นสำนวนที่มีความหมายเชิงลบ ใช้เรียกผู้หญิงที่ค่อนข้างมีอายุหรือสาวใหญ่ที่มีประสบการณ์หรือความจัดเจนในเรื่องเพศ มีมารยาเล่ห์เหลี่ยมมาก มีกิริยาจัดจ้าน (Sorsottikul, 1999, p. 19)

ตัวอย่างการใช้สำนวน

“ใครจะอยากให้ลูกชายมาเลือกไก่แก่แม่ปลาช่อนอย่างเธอเป็นคู่ครอง ในเมื่อสาว ๆ ยังมีอีกถมไป”

จากตัวอย่างข้างต้น สำนวน “ไก่แก่แม่ปลาช่อน” เป็นสำนวนเปรียบเทียบที่นำเอาพฤติกรรมของแม่ปลาช่อนเมื่อวางไข่แล้วจะดุร้ายมากและสามารถกัดคนได้ มาเปรียบเทียบกับผู้หญิงที่ค่อนข้างมีอายุหรือ

สาวใหญ่ที่มีประสบการณ์หรือความจัดเจนในเรื่องเพศมาก สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการมองผู้หญิงที่มีอายุหรือมีประสบการณ์ทางเพศในเชิงลบ สังคมไทยมักเชื่อมโยงความจัดเจนหรือความรู้เท่าทันเรื่องเพศของผู้หญิงเข้ากับภาพลักษณ์ของความดุร้าย เจ้าเล่ห์ หรืออันตราย คล้ายแม่ปลาช่อนที่พร้อมปกป้องตัวเองอย่างรุนแรง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสารที่เก็บข้อมูลจากโดยเก็บข้อมูลจากหนังสือสำนวนไทยของ Klaisuban (2012) และหนังสือสำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบของ Sorsottikul (1999) ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้หลักเกณฑ์ของ The Royal Institute (2013) Kanchanakphan (1996) Chaisaphawatham (2006) Sorsottikul (1999) และ Pramot Na Ayutthaya (1997) ที่อธิบายความหมายและที่มาของสำนวนไทยมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัยมีจำนวนทั้งหมด 17 สำนวน แบ่งเป็นสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัย และสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัย โดยพบสำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัยมากกว่าสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัย สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายตามวัยที่พบมากที่สุด คือ ไม่ระบุวัย และวัยสูงอายุ พบจำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 24 เท่ากัน รองลงมา คือ วัยหนุ่ม พบจำนวน 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 17 ส่วนสำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงตามวัยที่พบมากที่สุด คือ วัยสาว พบจำนวน 5 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมา คือ วัยสูงอายุ พบจำนวน 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 6

จากการวิเคราะห์สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายและเพศหญิงตามวัยพบการใช้สำนวนไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศชายมากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสังคมไทยเป็นสังคมปิตาธิปไตย จึงอาจส่งผลต่อการสร้างสำนวนไทยขึ้นมาใช้กับเพศชายมากกว่าเพศหญิง สอดคล้องกับ Chatuthong (2008) ที่กล่าวถึงสังคมปิตาธิปไตยในสังคมไทยไว้ว่า ปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมไทยนั้นมีรากฐานมาจากการมีระบบวิธีคิดแบบผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงไม่ได้มีโอกาสเข้าสู่อำนาจเพื่อการตัดสินใจรวมถึงการบริหารทรัพยากรของรัฐ เพราะผู้หญิงไม่ได้รับบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ ดังสะท้อนให้เห็นจากผลการศึกษา ในงานวิจัยของ Malasri (2019) ที่ศึกษาเรื่อง เปรียบเทียบทัศนคติที่เกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน กรณีศึกษาสำนวนสุภาษิตไทย-จีนพบว่า ยังมีสำนวนไทยจำนวนมากที่สะท้อนทัศนคติเกี่ยวกับความสามารถของผู้ชายและผู้หญิงที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทยสมัยโบราณที่ผู้ชายจะได้เรียนหนังสือที่วัด ส่วนผู้หญิงมักจะไม่รับได้การสนับสนุนให้เรียนหนังสือ ดังนั้น ในสังคมไทยสมัยก่อนจึงมีค่านิยมให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มีหน้าที่ทำงานบ้าน ดูแลสามี ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนหนังสือ เรียนไปก็ไม่มีประโยชน์ หรือแม้แต่ในสังคมไทยปัจจุบันระบบวิธีคิดแบบผู้ชายเป็นใหญ่ก็ยังแฝงอยู่ แต่ผู้หญิงก็เริ่มได้รับการสนับสนุนให้เรียนหนังสือเพื่อให้สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพของตนเองได้ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาในงานวิจัย ของ Tangprasomsuk (2021) ที่แสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนของสังคมปิตาธิปไตยที่แฝงอยู่ในละครเรื่องเมีย 2018 ที่ตัวละครซึ่งเป็นผู้หญิง เมื่อแต่งงานแล้วก็ออกจากงานมาเป็นแม่บ้าน เลี้ยงดูลูกและสามี แต่สุดท้ายสามีก็นอกใจ เธอจึงกลับมาทำงานใหม่อีกครั้งเพื่อให้มีรายได้หาเลี้ยงครอบครัวได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสามี

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในบทความวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาในงานวิจัยของ Paksa¬suk (2019) ที่ศึกษาเรื่อง สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชาย: ภาพสะท้อนสังคมไทยพบว่า สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับ เพศชายจะใช้กับวัยสูงอายุ วัยหนุ่ม และไม่ระบุวัย สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายไม่ว่าจะวัยใดก็มักจะกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทยเรื่องความเจ้าชู้ แต่ผลการศึกษาที่แตกต่างจาก ผลการศึกษาในงานวิจัยของ Paksa¬suk (2019) คือ พบสำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงจะใช้กับ วัยสาวและวัยสูงอายุซึ่งปรากฏทั้งสถานะโสดและสถานะที่แต่งงานแล้ว ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้เฉพาะเพศหญิงมักจะไม่ค่อยกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้หญิงในสังคมไทยเรื่องชู้สาว ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากตามกรอบจารีตประเพณีของสังคมไทยผู้หญิงจะต้องรักนวลสงวนตัว สอดคล้องกับผลการศึกษาในงานวิจัยของ Malasri (2019) ที่พบว่า สำนวนไทยสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงที่ดี ไม่ควรยุ่งหรือมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับสามีหรือคนรักของผู้อื่น

References

Bunlert, S. (1995). **Thai Language for Elementary School Teachers.** Educational Supervision Unit, Rajabhat Institute Council Office. (In Thai)

Charungkit Anan, W. (1985). **Discussion on Thai Idioms, Volume 1.** Buraphasarn. (In Thai)

Chatuthong, A (2008). **Legal Measures to Promote Women's Participation in Politics** [Master's thesis]. Dhurakij Pundit University. (In Thai)

Chai¬sapawattham. K. (2006). **Encyclopedia of Thai Proverbs, Sayings, and Idioms.** TonTham. (In Thai)

Kanchanaphan. (1970a). **Thai Idioms.** Bamrungsasan. (In Thai)

Kanchanaphan. (1996b). **Thai Idioms.** Bamrungsasan. (In Thai)

Klaisuban, P. (2012). **Thai Idioms.** Permsap Kanphim. (In Thai)

Malasri, T. (2019). A Comparison of Attitudes Toward Love and Marriage: A Case Study of Thai and Chinese Proverbs. **Khon Kaen University Research Journal (Graduate Studies)–Humanities and Social Sciences, 7** (2), 135–144. (In Thai)

Paksa¬suk, A. (2019). Thai Idioms Used Exclusively for Males: Reflections of Thai Society. **Wannawit Journal, 19** (2), 87–103. (In Thai)

Pramoj Na Ayudhya, K. (1997). **Changes in the Wording and Meaning of Thai Idioms.** Chulalongkorn University. (In Thai)

Sosothikul. R. (1999). **Thai Idioms, Proverbs, and Sayings Involving Animals.** Chulalongkorn University. (In Thai)

Tangprasomsuk, A. (2021). **Patriarchal Society in Southeast Asia: Reflections on Male Power and Women's Rights through the Study of Thai Drama, 2017–2021, A Case Study of the Drama "Mia 2018"** [Undergraduate thesis]. Thammasat University. (In Thai)

The Royal Institute. (2013). **Royal Institute Dictionary (2011 Edition).** The Royal Institute. (In Thai)